

Má slovenská anabáze a rozdělení republiky

Rozdělení Československa v roce 1992 značně ovlivnilo můj život. Na Slovensku jsem žil s přestávkami od roku 1978. Měl jsem v Piešťanech zařízený byt a řadu přátel, a najednou jsem se tu stal cizincem bez možnosti najít práci. Ve svém rodišti - Praze, kde jsem měl u svých rodičů stále rezervovaný malý pokojík, jsem byl zase pro některé své příbuzné nevídaným hostem; měli již předem spočítáno, co podědí, a se mnou se nepočítalo. Začal jsem v Praze pracovat jako učitel s minimálním platem a získat tu vlastní bydlení se ukázalo nemožné. Když mi později daroval otec část rodinného domku, musel jsem čelit četným útokům nepřítelů...

Moje působení na Slovensku

V říjnu 1978 jsem nastoupil do Oddělení OFE Slovenské akademie věd v Piešťanech, která se zabývala fyzikou a technologií polovodičových struktur. Měl jsem v tomto oboru zkušenosti ze svého působení ve vývojovém oddělení Tesly Rožnov, které se tu daly dobře uplatnit¹.

Oddělení OFE² bylo založeno proto, aby „věda přišla do závodu“; často však tato spolupráce vážla nebo byla zcela formální. V oddělení vládla uvolněná atmosféra, požádaly se debaty na různá témata; já jsem tu měl přednášku o vzniku Československa. Na schůzích mladí pracovníci dokonce kritizovali šéfa oddělení dr. Ožvolda za jeho špatné metody řízení a zdůvodňovali to odbornými pracemi³. Pořádaly se tu také sportovní soutěže a pravidelné čtvrtletní „stretávky“ (na oslavu narozenin). V některých směrech byla tolerance až přílišná; v oddělení OFE pracovalo asi 20 převážně mladých lidí a z toho 2 byli notoričtí kleptomani. Mně se neustále něco ztrácelo se stolu. Jeden kolega nám dokonce předváděl, jak se věci „otáčejí“. Ale nikdo se neodvážil proti tomu něco dělat. Lhaní a kradení se tu jaksi tolerovalo - člověk tím nic neztrácel na společenské vážnosti.

Všude se však najdou lidé, pro něž je pravda něco jako vzduch - bez ní nedovedou přežít. Bez takovýchto lidí by asi neexistovala ani fungující společnost. Takové lidi jsem poznal i na OFE; nicméně jsem se po dvou letech rozhodl přejít do nově vzniklého licenčního provozu v Tesle Piešťany, kde se mi práce zdála smysluplnější. Tam jsem byl nejprve členem 3členné analytické skupiny, později jsem samostatně řešil realizaci obvodu typu CMOS⁴.

Práce na licenčním provozu

Výroba integrovaných obvodů typu MOS⁵ byla po neúspěšných pokusech v Rožnově přidělena do Tesly Piešťany. Koncem 70. let byla zakoupena licence japonské firmy TOSHIBA na výrobu dynamických pamětí o kapacitě 4kbitů, což byla v té době poměrně nová věc (asi 3 roky za světovou špičkou). Stejnou technologii prodala firma TOSHIBA i několika dalším východoevropským zemím.

Pracovníci byli pečlivě vybíráni a základní kádr (včetně vedoucích) byl poslán do Japonska na zaškolení. Všichni byli Japonskem fascinováni. Japonci s námi pak rok pracovali na rozběhu výroby. Po jejím úspěšném zvládnutí přišla ledová sprcha - generální ředitel Tesly Rožnov nebyl ochoten zaplatit Japoncům smlouvenou prémii a tak byla další spolupráce s firmou Toshiba přerušena.

¹ Pracoval jsem v oblasti technologie MOS, která se v Tesle Piešťany v té době začínala používat

² Oddelenie fyzikálnej elektroniky EÚ a FÚ SAV

³ Během Sametové revoluce pracovníci OFE svého šéfa sesadili

⁴ O tom více v mých Vzpomínkách na www.technologie-kvalita.cz/honza

⁵ MOS-strukturami (metall-oxide-semiconductor) jsem se zabýval už ve své diplomce a potom též v Rožnově

Stal jsem se členem 3-členné skupiny, která měla vyhodnocovat technologii na základě měření testovacích obrazců (TEG-check). Zpočátku tu nebylo moc práce, a tak jsem se nechal nachytat na úkol, který jsem řešil již dříve na OFE - paměť CMOS o kapacitě 1 kbit⁶. Z rozhodnutí vedení závodu se tato paměť měla vyrábět bez vědomí Japonců na jejich výrobním zařízení, ačkoli byla navržena pro jiný (starší) výrobní postup. Asi předpokládali, že všechno půjde hladce.

Když jsem udělal několik zkoušek, narazil jsem na několik základních problémů; jedním z nich byl přechod hliníkových spojů přes ostré hrany. Rozhodl jsem se realizovat úplně jiný postup, kompatibilní s japonskou technologií, a to „za pochodu“, kdy se měly podle plánu paměti již vyrábět. Problém byl hlavně v tom, že nefungovala komunikace mezi mnou a vedením. Šéf provozu se mnou vůbec nejednal, všechno řešil pomocí svých „naháněčů“, a to přesto, že jsme si všichni tykali a šéfova kancelář byla pár metrů od mého stolu. Nařídil mi založit velké množství várek („oběžníků“), ačkoli technologie nebyla vůbec ověřena. Existovala ovšem úřední výrobní dokumentace, vypracovaná pracovníkem OFE, která však byla zcela bezcenná.

Věc se mi nakonec podařilo zvládnout, a to díky kolegům, kteří tomu fandili, a jednomu z vedoucích (G.P.⁷), který můj postup hájil. Bylo to ale „o chlup“; mezitím mě již jakási stranická skupina obvinila ze sabotáže a celý ostře sledovaný projekt se měl zastavit... Japonci si ovšem (na rozdíl od našich šéfů) mé práce všimli a gratulovali mi. Nabídl mi i jakési bližší styky, ale já jsem se bál - bylo to proti tehdejší předpísům o styku s cizinci. V kritické době jsem pracoval téměř 24 hodin denně; zdálo se mi o tom i v noci. To zanechalo stopy na mém zdraví. Cítil jsem, že už to dál dělat nemohu.

Licenční provoz měl asi 100 pracovníků, kromě administrativy tu pracovali jen muži, minimálně středoškoláci. Práci jsme fandili, spolupráce byla velmi dobrá. Bylo třeba dodržovat zásady polovodičové hygieny, pracovalo se v kombinézách vyrobených z bezprašné tkaniny. Podařilo se tak překonat potíže, které se vyskytovaly v jiných provozech - technologickou nekázeň, která je překážkou při technologicky náročné výrobě.

Problémy se točily hlavně kolem údržby zařízení - servisu. V servisní skupině bylo vedle zdatných pracovníků i několik notorických flákačů. Snad to byli šikovní řemeslníci - ale teslácká praxe je naučila zásadě „*co je špatné pro Teslu, je dobré pro nás*“. Během směny spali pod zařízením, které měli opravovat, nebo na sebe hulákali v šatně (což doléhalo až do naší kanceláře). Jejich šéf s nimi zřejmě nevěděl rady. Zde to jejich heslo ale moc nefungovalo: jejich práci udělal bez problémů někdo jiný. Nakonec někteří z nich začali pracovat - ale tak, aby to ti ostatní neviděli.

Tito nemakačenkové se pak vyznamenali ještě jednou - během sobotních a nedělních služeb (které drželi postupně všichni řadoví pracovníci), kdy byli na provozu sami, rozebírali drahá technologická zařízení z dovozu a součástky pak prodávali. I to se nějak „ututlalo“. Šéf provozu měl pro tyto řemeslníky jakousi slabost - snad mu něco dělali v domácnosti.

Šéf provozu svolával vedoucí jednotlivých úseků (fotolitografie, difúze, depozice CVD, měření TEG ...) k jakýmsi poradám. Jednou tam přizval i nás -členy analytické skupiny. Vedly se tam bezobsažné řeči a po nějaké chvíli kolega S. vstal a odcházel - že má práci. Šéfa se to dotklo a zavolal ho zpátky; pak se nějak smířili. Později jsem přišel na to, proč se na poradách tak žvaní. Když někdo vznesl věcnou připomínku, šéf se na něho vrhnul: „Ty za to můžeš!“. Tak lidé raději seděli a povídali vtipy... Jeden kolega se vyjádřil k úrovni řízení v Tesle takto: „Kdyby dělníci věděli, co jejich šéfové dělají, dali by jim přes hubu“.

Na jedné poradě kolega S. navrhnul, aby se technologové více věnovali optické kontrole - každý měl sedět u mikroskopu a zkontrolovat určitý počet čipů. Bylo to kupodivu schváleno.

⁶ Viz moje Vzpomínky, poznámka (4)

⁷ Gusta Pastorek později emigroval s rodinou do Kanady

Cítil jsem to jako nesmyslnou šikanu - technolog musí sám vědět, co má dělat. Byla to poslední kapka, abych podal výpověď.

Konec slavného podniku

Podobně tolerantní atmosféra jako na OFE byla i v Tesle. Politika tu byla v hlubokém opovržení a komunisté se drželi jaksi v ústraní. Ti členové KSČ, které jsem poznal, byli vesměs lidé slušní. Stranické legitimace měli ovšem i řídicí pracovníci, ale ti o politice nikdy nemluvili. Své stranické funkce využívali jen výjimečně, například když někdo příliš „vystrkoval růžky“. Speciálním „šou“ byly *schůze ROH*, kde se přednášely předem schválené příspěvky. Zpravidla to byla samochvála, úspěchy pracovního kolektivu a závazky. Jednou se přihlásil o slovo mladý, nezkušený člověk s konkrétní připomínkou a vyvolal tím všeobecné pozdvižení. Mám však dojem, že zasedání naší Poslanecké sněmovny se od někdejších teatrálních schůzí příliš neliší⁸...

Práce na licenčním provozu, kde první rok působili japonští instruktoři a kde se výroba úspěšně rozběhla, dodala sebevědomí pracovníkům a ti se začali dožadovat lepších pracovních podmínek. Vedení závodu, zvyklé na vrchnostenské způsoby jednání, jim nakonec muselo ustoupit.

Během let 1980 - 1984, kdy jsem v Tesle Piešťany pracoval, jsem zaznamenal významný pokrok. Továrna, která byla předtím jen přívěskem mateřského závodu v Rožnově, začala vyrábět technicky pokročilé součástky na světové úrovni. Závod začali navštěvovat delegace odborníků z domova i z ciziny⁹. Vyrosl tu kádr zkušených pracovníků. Po roce 1989 však (po několika reorganizacích) výroba elektronických součástek v Piešťanech zanikla; zřejmě se nenašel „strategický investor“ který by fabriku převzal. Nabyté znalosti a zkušenosti však umožňují bývalým pracovníkům licenčního provozu úspěšně podnikat.

Společný stát a demokracie

S několika kamarády jsme začátkem 80.let vytvořili jakýsi diskusní klub. Scházeli jsme se u mne v bytě. Mělo to chuť „zakázaného ovoce“, ale sledování policí se nikdo nebál. Probírali jsme různé otázky, mj. vznik slovenského národa. Dověděl jsem se například, že slovo „Slovák“ vzniklo v Čechách; slovensky se říkalo „Slověn“. O demokracii jsme moc nemluvili - ta se nám jevila jako utopie. Kolegové byli toho názoru, že prostý člověk nemůže rozhodovat, protože věcem nerozumí: *Co je dovoleno Bohovi, není dovoleno volovi*¹⁰. Nejreálnější se nám jevil „maďarský model“ socialismu s možností soukromého podnikání. Jeden z našich kolegů (Igor) později emigroval do Kanady. Existenci společného státu Čechů a Slováků nikdo nezpochyboval. Jeden kolega z Tesly mi také vyprávěl o názorech slovenských Maďarů. Těm se prý žije v rámci Československa lépe než jejich soukmenovcům v Maďarsku. Jsou loajálními občany Československa. Slovenských Maďarů přibývá, zatímco maďarských občanů ubývá...

Roky 1989-1992

Sametová revoluce mě zastihla jako pracovníka JZD Agrokombinát Slušovice. Jako člen tamějšího Občanského fóra jsem dostal plakáty a část jsem jich přivezl do Piešťan. Se sousedem Jurou jsme je vylepovali po městě a zpočátku nám je strhávali. Lidé tu žili pokojně

⁸ Na zasedáních Akademie věd byl obvyklým bodem programu „slávnostný průhovor“, v němž některý akademik například prohlašoval, že už jsme předstihli USA a doháníme Japonsko a podobně.

⁹ Sovětská delegace postrhávala se stěn všechny technologické návodky

¹⁰ Quod licet Jovi, non licet bovi

a nechápali, co se to v Praze děje. Šířily se spiklenecké teorie - například že Havel udělal pakt se Státní bezpečností. Později jsem jel s dvěma známými autem do Bratislavy, kde se konala velká demonstrace. Operní pěvec Peter Dvorský tam vyhlásil změnu slovenské hymny: „*zastavme ich bratia...*“¹¹. V Piešťanech bylo hnutí „Veřejnost proti násilí“ slabé. Zúčastnil jsem se jen jedné jejich veřejné akce, kde se jednalo hlavně o ekologii - o problémech Vysokých Tater. Konalo se tu také setkání s redaktorem Hlinkou ze Svobodné Evropy. Ani tam nepadlo nic o samostatnosti Slovenska.

Najednou se však začaly objevovat protičeské tiskoviny a letáky. Jeden například tvrdil, že Češi schválně zanedbávají údržbu slovenského úseku ropovodu Družba. Říkal mi to můj bývalý kolega a nebyl jsem schopen mu to vymluvit. Jiné letáky tvrdily, že Slovensko na společný stát doplácí. Slovenský chasník na kresbě radostí skáče „protože už nebude muset krmit líné české prase“. Měl jsem dojem, že jsem takové letáky už někde viděl; podobaly se tiskovinám, které šířila sovětská armáda po invazi v roce 1968. Byla to operace KGB či slovenské části StB?

Po čase jsem pozoroval u svých známých změnu názorů: z Čechoslováků se stali „*národnari*“, z komunistů katolíci. Na šatech mé sousedky, dámy v letech, jsem při jedné návštěvě uviděl knoflík s nápisem: „*I love Mečiar*“. Už se nedalo nic dělat. Musel jsem se sbalit a odstěhovat do Prahy. Za své věci jsem musel později už platit clo, na svém kole jsem přešel přes hranici do Strání na Moravě. Byt jsem později předal majiteli.

Bylo rozdělení státu nutné?

Za dané politické konstelace jiné řešení nezbývalo. I když slovenská strana nežádala explicitně samostatnost Slovenska, jejich požadavky společný stát vylučovaly. S podobnými problémy se ostatně potýkají i jiné státy - např. Kanada nebo Belgie. Samostatnost žádají také etnické skupiny ve Španělsku aj. Tragicky dopadl rozpad Jugoslávie.

Velké státy stmeluje zpravidla společný jazyk, který umožňuje snadnou komunikaci. Více-národnostní celky vznikají pod vlivem historických okolností a po čase se mohou zase rozpadnout. Tak například Rakousko(-Uhersko) vzniklo jako obranné seskupení proti Turkům. Slovensko bylo po tisíciletí součástí Uher a byl tu silný maďarizační tlak, zejména po Rakousko-Uherském narovnání v roce 1867. Slováci (Slověné) používali jako spisovný jazyk češtinu; vznik spisovné slovenštiny (kolem roku 1848) byl motivován zčásti politickými ohledy.

Založení společného státu Čechů a Slováků bylo umožněno zejména zahraničním odbojem - úspěchy legionářů na Sibiři a diplomatickým úsilím Masaryka, Beneše a Štefánika. Po rozpadu Rakouska-Uherska v říjnu 1918 a vojenském obsazení hranic nového státu byly na Slovensko a Zakarpatskou Ukrajinu vysíláni čeští úředníci, aby nahradili dosavadní maďarskou správu, a také učitelé - ti vychovali první generaci slovenských vzdělanců. V roce 1918 bylo na Slovensku údajně jen několik málo středoškolských učitelů schopných učit slovensky. Na Slovensku však působili během let i jiní čeští odborníci a umělci¹². Úspěchy samostatného Slovenska jsou proto i úspěchem či zásluhou těchto pracovníků. Povznesení zaoštalé části země na úroveň jejího zbytku je ve světě poměrně řídkým jevem - a v Československu se to povedlo.

Společný stát přinesl prospěch oběma národům a „Československo“ má v cizině dosud větší zvuk než oba nástupnické státy. Lidské masy jsou však ovládány emocemi a touze národů po samostatnosti není rozumné bránit - i když je to často ekonomicky nevýhodné a neracionální.

V Davli-Sloupu, 23. srpna 2012

¹¹ místo „*zastavme sa*“

¹² Viz například *Výzkumný ústav zváračský* v Bratislavě, který vybudoval akademik Čabelka, vynálezce sváření pod vodou. V Bratislavě působil také dirigent Václav Talich.